

OLVASÓ NÉP ÉS A BEÁTKÖLTÉSZET

Veszít-e az új mechanizmusban a kultúra tömegbázisa — teszi fel a kérdést Lukács György korábbi nyilatkozatán továbbgondolkodva *Dávid Katalin* az augusztusi Kortárs Fórum rovatában. (Az új gazdasági irányítás és a képzőművészet?) A választ képzőművészeti szempontból keresi, nem annyira konkrét gazdasági együttíthatók, mint inkább általános elméleti összefüggések vizsgálataival. A szocialista társadalom új viszonyt alakít ki művészet és társadalom között, a műalkotásokra mint termelési javakra tart igényt, ezáltal a mechanizmus részesévé fogadja azokat, miközben lehetővé teszi számukra az esztétikai irányítást is. Így a képzőművészet egyfajta kölcsönösségi alapon nyújt segítséget az új gazdasági irányításnak.

A munka előterébe a korszerűség kérdésének megoldása került, méghozzá nem az irányzatok, a formai megítélhetőség nézőpontjából, hanem az alkotás szemléletének elfogadása, vagy tagadása szerint. Megkeresni valamennyi műben azt, ami a mához, a korszerűhöz köti. A szerző a korszerűség két lényeges meghatározóját említi. A konkrét társadalmi adottságokat vagy is az idegen képletek formai adaptálásának tagadását, és azokat az új vonásokat, melyek a múlttal szemben jelentik a korszerűséget. Kár, hogy ezen a ponton — lényegében tehát a problémafelvetés tömondatokban letudott minimumánál — megreked a dolgozat, s tovább „passzolja a labdát” oly kérdésekben is, amit maga vet fel: a művészi szabadság és felelősség modern sajátosságainak, illetve ebből a szempontból a jelen helyzetnek elemzése.

„Magyarország 7,5 millió felnőtt lakosából körülbelül 1,8 millió olvas rendszeresen, körülbelül 2,7 millió időnként, a könyv olvasók együttes száma tehát körülbelül 4,5 milliót tesz ki” — írja le egy kutatás eredményét Mándi Péter tavaly megjelent munkájában: *A könyv és közönsége*. Ebből idéz és kerekít hozzászólást a Kortárs „Olvasó népről” cikksorozatához Gereben Ferenc. (*Hányan olvasnak Magyarországon?*) Az ország teljes lakossági könyvvállománya 170—180 millió kötet, a lakosság 20 százaléka könyvtári tag. Összehasonlításképpen: a hatvan százaléknál felül magyar olvasó mellett 42 százaléknál a francia, 69 százaléknál a nyugatnémet olvasó, továbbá a magyar családok 68 százalékanak, a nyugatnémet családok 67 százalékanak van könyve otthon. Így statisztikailag azonos szinten állunk hát a könyvkultúra nagy hagyományával rendelkező országokkal: valóban „olvasó nép” lettünk!

Részfeladatuk azonban jócskán akadnak még. Így például a könyv olvasók táborán belül a rendszeresen olvasók arányának javítása és új olvasók megnyerése — melyben oroszulnész jut a saját szerepének, mindenekelőtt a napilapoknak, hiszen azok elkerülnek az egyáltalán nem olvasók többségéhez is. Más feladat a sekélyesebb irodalom hívei iz-

lésének pallérozása — ami nemcsak kiadáspolitikai ügy! —, illetve az elmúlt századi irodalmi érdeklődéssel lezáruló, tehát konzervatív természetű közízlés korszerűsítése, „modernizálása”. A cikk írója, miközben az elvi és gyakorlati tenivalók átfogó kidolgozását jelöli meg a továbbjutás feltételeként, egyetlen fontos tényezőre tér ki: az iskola szerepére. Az „Olvasó népről” mozgalom sorsa elsősorban az iskolában, azon belül mindegyiknél a középiskolában dől el!

A nemrégiben megjelent beat-könyv óta — mely kompetensek vallomását gyűjtötte össze a beat-nemzedékről — némileg tisztázódott a hazai beat-esek „harsogóbb” koponyáiban is: nálunk azért egészen másról van szó. A mi beat-ifjúságunk csak elszórt, erősen mérsékelt felszínes jegyekből emlékeztet Allen Ginsberg és Kerouac nemzedékére — s jó, hogy nyíltan, szépítőszerek nélkül beszélünk, írunk erről. Ez teszi a *Nagyvilág* e havi száma is: Ginsberg két versét közli, valamint Jánosy István írását az *Üvöltés* kötet szerzőjéről.

Piero Sanavio így jellemzi Ginsbergét: „fésületlen hajával és szakállával, kövérkés karjával, kis pókhasával pontosan annak látszott, ami: a beat-nemzedék pápájának, a hippy apjának, a szabad szerelem Buddhájának, a cenzúra, és a háború elleni mozgalmak ösztönzőjének. Bizonyos mértékig úttörő munkát végzett a polgári jogokért vívott küzdelemben az Egyesült Államokban. Azt állítja, hogy költőként mindent a Bibliából és Whitmantól tanult.” Ginsberg pedig így vall a maga (szurrealista emlékeket idéző) költészetéről: „nem írok én verset, csak írom bátran, ahogy kikívánkozik belőlem, nekieresztem a képzeletemet, feltöröm a titkot, ákombákomokat, mágikus sorokat búvölök elő elmém igazi mélységeiből — összemarkolom az életet — és írok a tulajdon lelki fülem és egy-néhány más fül gyönyörűségére”.

Jánosy István röviden elemzi Ginsberg verselési módszerét — rámutatva, hogy foszlányszerű élményeit gondolatpárhuzamokba fonja, melyek a verseket ugyan mentik a teljes kaotikus zűrzavartól, ám litánia-formájuk hatását veszti, ha olyan hosszúra nyúlik, mint az *Üvöltés* kötet első része. Ugyanakkor a szerző megkísérli helyére tenni Ginsbergét és a beat-költészetet: az amerikai romantika Whitman óta gátlástalanán vált, vagabund költészetének folyamába. Amerikai csavargó-népdalok, néger spirituálék, Whitman, Sandburg, Cummings és mások hagyományainak folytatói a beat-költők, akik előtt Dylan Thomas már régen bevezette az irodalomba a révület és látomás-költészetet, a szurrealisták az automatikus írásmódot, Joyce a magánélet teregetlenségét, a botrányos intimitásokat stb. Tény viszont, a mai amerikai társadalomban olyan megmozdulások részesei, mint a vietnami háború elleni küzdelem, vagy a négerek egyenjogúsítási harca.

Harland Manchester neves amerikai humorista. Írásait rendszeresen publikálja az egyik hívs héttalap, a Saturday Evening Post hasábjain.

Harland Manchester

AUTOBAN ÉLÜNK

Már évekkel ezelőtt fel-sejtettek a végső meg-

oldás körvonalai. Történeiszek állítása szerint az első lökést az adta, hogy Detroit az 1972-es évjáratú kocsikba kívánságra elektromos kávéfőzőt is szereltetett. A New York környéki, New Jersey — és Long Island-beli kisvárosokból bejáró hivatalnokok, akik ekkoriban már ötkor keltek azért, hogy kilencre irodájukba érjenek, örültek az újításnak, hiszen gyakorta kellett reggeli nélkül elindulniok.

Nemsokára már majdnem minden kocsiiban volt kávéfőző, s a hidak, alagutak bejárata előtt megmagasított, torló kocsisor utasai vidám csoportokat alkottak, csevegtek, kártyáztak, s közben élvezettel szürcsölték finom, frissen készült kávéjukat. Úgy nagyjából félóránként a hangosbeszélő egy-

egy biztosítási sor-számot mondott be, mire a tulajdonos felkapta a fejét, búcsút intett a többieknek, s elhajtott — egészen a következő torlóig.

Detroit gyorsan reagált az utasok újabb szükségleteire: az 1973-as modellekhez már kenyérpirítót is készítették, majd nemsokára beszerelték a grill-sütőket, s a gyorsforgalmi utakon a benzin szagához a sült szalonna csabító illata elegyedett.

A kisvárosi házi-asszonyok hamarosan irigykedni kezdtek utazó férjük izgalmas, változatos országúti életére, ezért minden alkalomat megragadtak, hogy életük párját elkísérhessék New York-ba, akár úgy is, hogy spulniként vették meg a varrásokhoz szükséges kellékeket. A Long Island-i autószerződés mintegy ezernyi bridsz-klub alakult,

és a hazafelé vezető utat kóktélparkit, teastélyek élénkítették. Ez idő tájt Long Island belsejéből a Wall Streetig általában több napig tartott az út; egy házaspár például Columbus napján (október 12), indult haza New York-ból, és újkör érkezett meg Long Island-ra.

A végleges megoldást végül is a véletlen hozta meg. Az Edison Társaság túlterhelte kábelein szakadás történt, s a legfontosabb közlekedési alagutak környékén felásták az utcákat. Méghozzá mindez pénteken történt, közvetlenül vikend előtt. Délután fél négykor százötven rendőrhelikopter körözött New York kijáratai fölött, tanácsokat osztogatva a gépkocsik vezetőinek. Az egyik helikopter azonban túl alacsonyra szállt, be-

tőautóba és felrobant. Egy plakátművész a Varick Streeten kocsijával nekirohant a vízvezetékcsöveknek, s az egész területet hamarosan víz borította. A polgármester szükségállapotot rendelt el és elbocsátotta hivatalból a közlekedésrendszert főnökét.

Minden utcát eltorlaszoltak a járművek. A kocsik nem mozdulhattak, mert mint a komputerek hamarosan kimutatták: annyi idő kellene az összbonyolódott forgalmi rend helyreállításához, hogy ezalatt a kocsik már jóvátehetően el is avulnak. Így hát a végső megoldás tervezői elérték céljukat.

Az autóban éles persze már nem volt ismeretlen az utazók számára, s ezért nem is estek kétségbe. Csakúgy, mint nagyapák, akik szerkezetekkel vágat nekik a vadnyugatnak, ők is alkalmazkodtak a környezethez. A kocsikban éltek és haltak, s boldogok voltak. És fecckék vertek tanyát a Lincoln alagútban.

Fordította: Zilahy Judit

N. I. HÉZSÓ FERENC

SÁROS UDVAR

Siklós János

JÁTÉK A VÍZEN

Csöndesen locsog-locsog a Tisza, selymesen simogatja ladikom oldalát. Szerencsésen botorkáltam, nem lökött oldalba a tápai pontonhíd. A kanyar után kinyílik a látóhatár: szépen, nyugalmasan csillagosan-lámpásan pihen a város. Ejszaka nem tőrül-fordul hajó, ladik, lapátommal csak a bójákat vigyázom a téli-kikötő előtt, a Sárgánál. Csillagos boltozatú meleg nyár van, megállapodott, erős nyugalmat árasztó sötét. Nem félelmetes a víz, keskeny, kecses ívű partok között sétálgat kényelmesen, olyan mint fekete szalag az Alföld ruháján.

Főltötte megállapodik a játékos elme, egy darabig hasonlatos marad a víz egykedvű szépségéhez. Bent a városban még virágzik az élet, a kávéházak, vendéglők sürgő-forgó sokadalma élvezi azt a békés csöndességet, amit csak ez a Tisza-parti város tud varázsolni a lelkekbe. A nyomdában robotolnak a szedők, talán éppen most olvasák vasárnapi tárcám kefelevonatát a korrektorok és pusmogva emlegetnek, hogy miért javítottam bele a kisedett sorokba.

Más természetrajzú világ ez, mint a többi városé. Itt jobban közelbe élünk egymással, viszonyaink nem dogmiasodtak el annyira, hogy az ember a másikat csak az alkóló lét eszközének tekintse, s falanszterisztikus pudvással mozogjunk a ráció szabta körben. „Jónapot, embörm!” — természetes köszönés lépten-nyomon, jelez-

vén, együtt vagyunk, élünk, ismerősök, számontartottak. A beleutálkozás sem olyan mérges, mély itten, illanékonyabb a haragból sarjadt indulat.

A Tisza vizén most a sötétségben egészen megszépül minden. De az örökmozgó agy nyugtalansága visszajár a múltba. Simon Samu halála is valahogyan elviselhetőbb itten a csobogó csöndben. Pedig nemrégiben ottmaradt a két gyerek a soványka kis asszony szűkös erejére. Járt az ide-oda némi segítség reményében. Igazgató volt a Samu, sok barátja, ismerőse ígérkezett mindenféle támogatásra, ha netán egyszer rosszra fordulna a sorsa. Belecfirázott az élet Samuék családjába, de bizony a támogatás igen csak elmaradt. Meg aztán az asszonyka fivére is rangos ember volt hajdanában, míg tellett erőből-idegekből, aztán még az emléke is kihullott a közéletből. Alig vélekedtek a nevére, amikor a vonat kerekelt pontot teltek minden addigra.

Beleborzongok. Talán vízes nadrágom miatt lúdbőr-zök. Ráfogom, hogy így van. Belül azért bizonytalanul mozgó ellenálló kis áramkörök munkálnak. Ismét Simon Samu sorsa még az enyém is. Csak a születésünk egyforma, de a földi pályavég millió és mind más módozatú. Úgy járok-é, hogy kenyérért nyúló kezemre rávernek majd „dölyfős parasztok” — ami magatartásformában annyit jelent maganapság, mint a gógós nagygazdáké volt a nemrégimúlt történelemben. Nem tudom. Úgy látom, nem sikerült annyira felismelkenni Irai magasságokba, mint Móra Ferencnek, és érezve írni, hogy szeretni annyira egyetlen város sem tud, mint ez a szép, lakajos Szeged. Pedig néha-néha én is ezt érzem. Az úgy igaz, ahogy Móra mondja: elhagyni soha, soha nem lehet.

Nem a lelket hevítő homoki bor hatására fodrozódik az érzelem, kinn a telep „dühöngő” italmérő széke előtt. Ottan csak az „embörelm” meglévő maradványa a régi. Elctvert, fáradt arcúak, nagy gondúak, egyvású gyárimunkások, földforgató tsz-tagok. Széplelkűek maradtak ezek, tiszták, agyafúrt, ravas számításoktól mentesek. Mesélős kedvük, egyszerű életük, akik évtizedek súlyának nehéz puttonyát is oly könnyedén viselik, mintha könnyű piaci garaboly lenne.

Kifelé mennek ők is a farsangból, elvitte az idő a hajukat és gondolatuk a következőkre térül a leggyakrabban: a fiúk nőülnek, a lányok férjhez mennek. Számukra otthonragasztás — mivel még kezdők — az „öregekre” nyomja a hogyan és miből gyötrelmes kínját.

Adnék én lakást, mindannyioknak szepet és kétszobásat, összkomfortosat, de hát nekem nincsen. Csak egy van, az amiben lakom. Kevés az államé is, ott sem az akarat hiányán akad fel a lakástalan. Kiütkereső órák ezek, kocsmagözös, beteg levegőben, nikotintól sípoló tudók rezgése aláfesti az érzelmeik őszintén játszó muzsikáját.

Aki magasról néz ide, mélyen látja a talponálló dühöngőt és azt gondolhatja, esett emberek vannak itten, keveredve lumpenokkal. Pedig nem így van, munkások, parasztok, igen dolgoz emberek ezek, akik házat teremtetek össze életük eddigi munkájával, nadragszif hűző őszönnel és kegyetlen szívóssággal. Isznak? Miért is ne innának, hiszen pokolt járt életútjukon annyi lelki sérülést szereztek, hogy a gyöngyöző homoki bor — számukra kimondottan orvosság. Elfogadnak, nem vagyok idegen közöttük. Öregedő, kóporos iskolánk padjaiból, meg a gyöpes utcákból sírig vivő összetartozás ered. Ha feljűk nyúlna egyszer kenyértelen, beteg kezem, ők nem ütnék el. Úgy érzem, nem ütnék el. Ők tudják és ezért hiszik, egy vagyok közülük, küszködő, éppen úgy kínlódo és kesergő, örömködő és töprengő. Nem hatalmas és csekély, én sem címekben és rangokban mérem a másikat — áldom a sorsom — engem sem úgy mérnek itten. Talán ez a legszebb ajándéka életem eddigi éveinek.

Elhagytam már a partmenti rönkvontató pályát, piros-tilos lámpája itt áll a század eleje óta. Csöndes a fűrészház, nem zabololnak a gatterok, nem sivít a nagy cirkuia. A gép platóján elroncsolt kezemről szakított halott ujjak helyén most is fűrészporkaró van. Sok-sok kéz roncsolódo el azóta és lesz még ujjavesztett fűrészgári munkás, mert ez is ára a bútornak, épületfának.